

מתן

על החכמה

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

איוב כ"ח

"כִּי יֵשׁ לְכֶסֶף מוֹצֵא" פרק כ"ח, א

פרק כח חותם את משלו הראשון של איוב, והוא מעין הקדמה למשלו השני שמופיע בפרקים כט-לא. הפרק מתחיל בשיר הלל לחכמתו של האדם, אך השבחים שניתנים הם שבחים ליכולותיו הטכנולוגיות של האדם, במיוחד בתחום כריית מתכות ואבנים יקרות. אך חוכמה זו, מרשימה ככל שתהיה - היא מוגבלת. למרות יכולתו הטכנולוגית של האדם, הרי שלחכמה עצמה, למהות החוכמה - אין לו סיכוי להגיע. זו נחלת הא-ל בלבד. כל שהוא יוכל לעשות הוא להאמין בה' וללכת בדרכיו. בפרק כח שלושה חלקים מרכזיים שכולם עוסקים בחכמה. החלק הראשון מתאר את האדם החוקר והמגלה (א-יא). החלק השני עוסק בחכמה הבלתי ניתנת להשגה ולהערכה (יב-יט) ואלו החלק השלישי מתאר כיצד רק א-להים יודע את מקומה של החכמה (כ-כח). חלק א נפתח בקביעה "כי יש מקום לחכמה", ואלו חלקים ב וג נפתחים בשאלה "וְהַחֲכָמָה מַאֵין תִּמְצָא" (יב), "וְהַחֲכָמָה מַאֵין תִּבּוֹא" (כ).

חלק א: האדם החוקר והמגלה (כח, א-יא)

בחלק א איוב מתאר את האדם בעל היכולת, החוקר והמגלה, שגילויו נשארים בתחומי הטבע. הוא מתאר את אוצרות הטבע הסמויים מן העין, שהאדם מסוגל לגלות את מקורם באמצעות חקירה. האדם בחכמתו יודע את מקור המתכות: כסף, זהב, ברזל ונחושת. הוא משכיל לגלות מתכות אפילו במקומות חשוכים הרחוקים מעיני אדם.

1. עמדו על השימוש של איוב בביטויים מנוגדים ובחזרות מילוליות כדי להדגיש את המסר של דבריו. שימו לב לשינוי שיש במינוחים של אור וחושך בין תחילת היחידה לסופה.

2. האדם החוקר והמגלה מחפש אחר אוצרות הטבע החשובים לו. זהו חיפוש המעיד על חכמה שיש בה היבט טכנולוגי. האם חיפוש זה עשוי לשמש מטפורה להווייתו של האדם בכלל ואיוב בפרט?

חלק ב: החכמה הבלתי ניתנת להשגה ולהערכה (כח, יב-יט)

בחלק ב איוב עובר לתיאור חוסר יכולתו של האדם לגלות את נסתרות החכמה ולאמוד את ערכה הרב מכסף וזהב "לא יֵדַע אֲנֹשׁ עֶרְכָּהּ, וְלֹא תִמְצָא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים" (יג). כפי שמציין פרופ' גרינשטיין: "בחלק האמצעי של הפרק (יב-יט), שליט היסוד השלילי, המובע על ידי המילית "לא". מילית זו מופיעה עשר פעמים בשבעת הפסוקים של חלק זה - לאחר הפזמון החוזר שהוא הפסוק הפותח של החלק. היא באה בדלת או בסוגר של כל פסוק ולעתים בשניהם. בסידור סימטרי יפה. באמצעות מילית זו מודגש ערכה הרב של החכמה, ששום דבר בעולם לא ישווה לה, אפילו לא כל המתכות היקרות והאבנים הטובות שבעולם" (א'ד גרינשטיין, עולם התנ"ך, עמ' 153)

ניהול: ד"ר נאוה כהן • ריכוז: אילנה חדד

דפי הלימוד מבוססים על חוברת ללימוד ספר איוב בהוצאת אולפנת עופרה (2000).
כתיבה: חיה מיכאלי, ד"ר נאוה כהן, איריס הישראלי. יעוץ אקדמי: ד"ר ישראל רוזנסון

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים • טל': 02-5944555

מִתַּן וְחַיִּים

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רעננערט
The Sadie Rennert Women's Institute for Torah Studies

3. מהן שתי הנקודות שעליהם חוזר איוב בפסוקים אלה?

4. עמדו על הקשרים ועל הזיקות בין חלק ב לחלק א ביחס למקומם של הכסף והזהב, החיפוש בפינות הנידחות, היחס למאמצי האדם. מה לדעתכם איוב רוצה להדגיש בדמיון ובניגודיות שהוא מציג?

חלק ג: א-להים יודע את מקומו של החכמה (כח, כ-כח)

בחלק ג איוב חושף את הכוח היחיד היודע את מקור החכמה ואופן השימוש בה.

5. עמדו על הזיקות ועל הקשרים הלשוניים בין התיאור המופיע בחלק זה לבין תיאורי הבריאה.

6. מה תכליתה של החכמה לפי חלק זה?

7. בסיום חלק ג מופיע הפסוק המפורסם "הן יראת ה' היא חכמה, וסוד מִרְעָ בִּינָה" (כח). מה משמעות הפסוק בהקשרו? עיינו בדברי ר' יוסף קרא ובדברי הרמב"ן, מהם הדגשים השונים שכל אחד מהם נותן לפסוק?

ר' יוסף קרא: ויאמר לאדם: הן יראת ה' היא חכמה וסוד מרע בינה - שלא יאמר אדם: מאחר שנעלמה החכמה והתבונה מעיני כל חי (ראה לעיל, כא), היאך אני למד חכמה ובינה מעתה? אל תאמר כן, למד ליראה את ה' היא החכמה, וסוד מרע היא הבינה; שאף הקדוש ברוך הוא מאז שראה ליתן תורה לישראל ויספרה למשה, הכינה וגם חקרה. (כח) אמר לאדם - הוא משה, שנאמר "והאיש משה עניו מאד מכל האדם" (במ' יב, ג). ומה אמר לו? הן יראת ה' היא חכמה וסוד מרע בינה; והיכן אמר לו? "ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם" (דב' ד, ו); וכן שלמה אמר: "ראשית חכמה יראת ה'" (מש' ד, ז). אמור מעתה: אע"פ שלא נתפרסמה החכמה כולה, מה שצורך לבריות הימנה נתפרסמה, והיא יראת שמים וסוד מרע; והם הם חכמה ובינה.

רמב"ן: (כח) ויאמר לאדם - הגיד לאדם שייראו מלפניו, והיא כל חכמתם. וסוד מרע - היא בינתם, כי זה כל האדם, ובזה יושעו. במופלא מהם אל ישאלו, ובמכוסה מהם אל יחקורו, כי אין להם עסק בנסתרות (ע"פ חגיגה יג, א). והשלים עניינו כדרך שהשלים שלמה המלך עליו השלום ספר קהלת, "סוף דבר הכל נשמע את הא-להים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם" (קה' יב, ג). וזה יורה על דעתו וסברתו, כי הם טובים בידיעה ובהשגחה בנפש; רק בעולם הזה יראה דברים שלא כדון ויטעה בהם, או יסתפק ויתלונן עליהם, כאשר פירשתי במענה "הלאל יסכן גבר" (איוב כב, ב). והנה זה פירוש הפסוקים האלה כפי פשטם, והוא כדרך הספר הזה בתוכחותיו.

הרחבה:

לפי פירוש רש"י החכמה שאליה מתייחס הפרק היא התורה. להלן פירושו על סוף הפרק:

והחכמה - התורה. (יג) ולא תמצא בארץ החיים - במי שמחיה, אלא במי שממית עצמו עליה ביגיעה וברעבון. (יד) תהום אמר לא בי היא - אם תשאלנה ליורדי תהום העוסקים במוצא מרגליות ובמוצא זהב וכסף ממקום תהומות הארץ, יאמרו לך: לא בי היא - איני בקי בהוראה. וים אמר - ויורדי הים לסחורה יאמרו לך: לא עמדי חכמה. למה? לפי שאינם יכולים לקנותה כשאר פרקמטיא, לתת מעושרם בדמיה. ובאגדה הוא אומר (ראה שבת פט, א), שבשעת מתן תורה בא השטן לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לו: היכן תורה? אמר לו: אצל בן עמרם. בא לו אצל משה, אמר לו: היכן תורה? אצל ים. בא לו אצל ים, אמר לו: היכן תורה? לא בי היא; לך אצל בן עמרם. בא לו אצל בן עמרם, אמר לו: היכן תורה? אצל תהום. בא לו אצל תהום, אמר לו: היכן תורה? אמר לו: אין עמדי; לך אצל בן עמרם. בא לו אצל בן עמרם, אמר לו: היכן תורה? אצל הקדוש ברוך הוא. וזהו שאמר: תהום אמר לא בי היא וים אמר אין עמדי. (טו) לא יותן סגור - "זהב סגור" (מ"א ו, כ); זהו זהב טוב; שבשעה שנפתח, כל חנויות של זהב נסגרות. (טז) לא תסולה - לא תשתבה; לשון "סולו

לרוכב בערבות" (תה' סח,ה). המשבחה לומר: חשובה היא ככתם אופיר וכשוהם יקר - לא שבח הוא לה; וכן "המסולאים בפז" (איכה ד,ב). ותמורתה וגו' - ותמורתה לא בכלי פז. (יז) זהב - טהור, מנהיר כמרגלית. (יח) ראמות וגביש - שמות אבנים טובות שבנים הם. לא יזכר - אצלה. (יט) פטדת כוש - אבן טובה היא; כמו "אודם פטדה" (שמ' כח,ז). כתם היא קבוצת עדי לתכשיטי נשים. ונקראת הקבוצה כתם בלשון עברי, ובלשון ערבי 'אלחלו'; והוא "נזם זהב וחלי כתם" (מש' כה,יב), וכן "ותעד נזמה וחלייתה" (הו' בטו). ויש פותרים כתם - כתה; ולא נכון. כי לא מצינו פעולה בלשון זה, כאשר מצינו בלשון 'כתר': מכתיה, כותרות. (כא) ומעוף השמים - מלאכים המעופפים. (כב) אבדון ומות אמרו - המאבדין וממיתין עצמן עליה אמרו: באזנינו שמענו שמעה, שהמיגע בה, מתקיימת בו.

"כי יש לכסף מוצא..."

יחידה ט - פרק כח

1

האדם המגלה

"ולכל תכלית הוא חוקר"

- א כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזקו :
- ב ברזל מעפר יקח ואבן יצוק נחושה :
- ג קץ שם לחשך ולכל-תכלית הוא חוקר אבן אפל וצלמות :
- ד פרץ נחל מעס-גר הנשכחים מני-רגל דלו מאנוש נעו :
- ה ארץ ממנה יצא-לחם ותחתייה נהפך כמו-אש :
- ו מקום-ספיר אבניה ועפרת זהב לו :
- ז נתיב לא-ידעו עיט ולא שזפתו עין איה :
- ח לא-הדריכוהו בני-שחץ לא-עדה עליו שחל :
- ט בחלמיש שלח ידו הפך משרש הרים :
- י בצורות יארים בקע וכל-יקר ראתה עינו :
- יא מבכי נהרות חבש ותעלמה יצא אור :

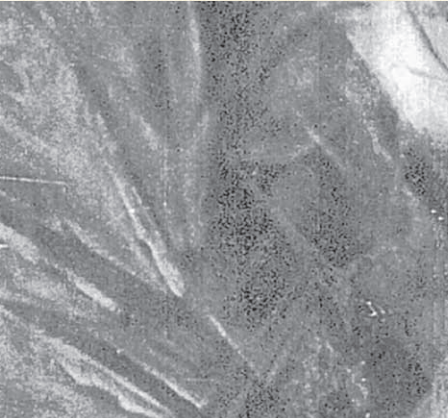

2

החכמה הבלתי ניתנת לגילוי ולהערכה

"ולא ידע אנוש ערכה"

- יב והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה :
- יג לא-ידע אנוש ערכה ולא תמצא בארץ החיים :
- יד תהום אמר לא בי-היא וים אמר אין עמדי :
- טו לא-יתן סגור תחתייה ולא ישקל כסף מחיריה :
- טז לא תסלה בכתם אופיר בשהם יקר וספיר :
- יז לא-יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי-פז :
- יח ראמות וגביש לא יזכר ומשך חכמה מפנינים :
- יט לא-יערכנה פטדת-כוש בכתם טהור לא תסלה :

3

החכמה - מצויה אצל האל

"אלהים הבין דרכה"

- כ והחכמה מאין תבוא ואי זה מקום בינה :
- כא ונעלמה מעיני כל-חי ומעוף השמים נסתרה :
- כב אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמעה :
- כג אלהים הבין דרכה והוא ידע את-מקומה :
- כד כי-הוא לקצות-הארץ יביט תחת כל-השמים יראה :
- כה לעשות לרוח משקל ומים תכון במדה :
- כו בעשתו למטר חק ודרך לחיזו קלות :
- כז אז ראה ניספחה הכינה וגם-חקקה :
- כח ויאמר לאדם הן יראת אדני היא חכמה וסור מרע ב

